

lagttagelse af Fiskeørn (*Pandion haliaetus* (L.)) i Ørholm 1952.

Den 19. april 1952 kl. 16⁴⁵ fløj en Fiskeørn (*Pandion haliaetus*) hen over Ørholm, der ligger 3 km nord for Lyngby. Den fløj lavt og mod sydvest. Samtidig havde der i et kvarter gået et nordligt træk af 55 Musvåger (*Buteo buteo* (L.)) og 15 Spurvehøge (*Accipiter nisus* (L.)); Fiskeørnen fløj så lavt at man uden kikkert kunne skelne enkelthederne på den, hvorimod Musvågerne kredsede meget højt. Den fløj meget hurtigt og var i løbet af et øjeblik ude af syne. NIELS ROSENBERG.

ANMELDELSER

FINN SALOMONSEN (tekst), GITZ-JOHANSEN (tavler): Grønlands fugle, The Birds of Greenland. Med forord af HANS HEDTOFT. (608 pp., 52 farvetavler). — EJNAR MUNKSGAARD, København 1950. Pris: 285.00 kr.

D. O. F. T., 44, 1950, p. 234—37, bragte en udførlig anmeldelse af ovenstående værks første storhæfte, 158 pp., 17 farvetavler. Nu foreligger arbejdet afsluttet med to yderligere storhæfter, således at bogen ialt omfatter 608 pp. med 52 farvetavler samt et specielt i stort format fremstillet grønlandskort, udarbejdet til bogen af Geodætisk Institut og FINN SALOMONSEN. Rundt i publikationen findes desuden et antal lette begyndelses- og slutvignetter af GITZ-JOHANSEN, der også har tegnet de meget smukke komponerede bind, der er fremstillet i anledningen.

Det er et overmåde smukt og værdifuldt værk, der nu er færdiggjort til glæde for alle ornithologer, grønlandsvener og kunstinteresserede. De rige løfter, første storhæfte gav, er til overflod indfriet; det er en sober fryd at holde bogen i sin hånd og en intellektuel nydelse at læse den igennem. Det er at håbe, at den må nå ud til vide kredse, både her i Danmark, i Grønland og i udlandet (ved sin sideløbende engelske tekst); det danske forskerarbejde og den danske kunstnerstandard kan være den bekendt i fuldt mål. Under hensyn til indhold, omfang, udstyrelse og værdi kan prisen ikke siges at være afskrækkende; bibliofiler vil ikke tøve med at anskaffe den.

Dr. SALOMONSENS tekst er i enhver henseende på højde med første storhæftes. Den er nøgtern, korrekt og stilistisk særdeles tiltalende, samtidig udtømmende og vurderende. Det tredje, sidste, storhæfte er noget større i omfang end de to første, hvilket kunde tyde på, at forfatteren muligt ikke har haft den fornødne tid til hér at koncentrere stoffet fuldt så stærkt som ellers — det er som bekendt vanskeligere og tager længere tid at skrive kortfattet og samtidig tilfredsstillende end at være skribent over en bredere front!

Da redaktionen af pladshensyn udtrykkeligt kun har ønsket en kort anmeldelse af det samlede værk, bliver der beklageligvis ikke her adgang til en mere indgående omtale, og man må derfor nøjes med nogle spredte

anmærkninger. Grønlandsk Fjeldrype (*Lagopus mutus rupestris* (Gmelin)), *Lagopus mutus saturatus* (Salomonsen), *Lagopus mutus captus* (Peters) er jo en særdeles intrikat fugl at trænge til bunds i, variabel som den er, vel den mest skiftende indenfor fuglene (jfr. nu også D. O. F. T., 44, 219—222, FINN SALOMONSEN: En ny race af Fjeldrype (*Lagopus mutus* (Montin)) fra Grønland). Men i bogen er det virkelig lykkedes forfatteren på relativt begrænset plads at gøre både udførligt, instruktivt og fængslende rede for disse vanskelige problemer; dog fylder omtalen alligevel siderne 159—182, det længste afsnit for nogen af de omtalte arter — en kæphest må man jo have lov at ride, forfatteren er jo som bekendt velmeriteret doktor på denne vidtløftige fugl. Når det om HOLBØLLS og OLDENDOWS angivelse af, at Almindelig Kjøve (*Stercorarius parasiticus* (Linnæus)) undertiden kan overvintre i Davis Strædet kategorisk anføres, at denne angivelse aldrig er verificeret og må skyldes en fejltagelse, er det første vel rigtigt, men det sidste ikke så absolut givet, som forfatteren hævder, omend det må erkendes, at argumentationen er bestikkende. Under Hvidvinget Måge (*Larus glaucoides glaucoides* Meyer) er tilfredsstillende fortalt om kendetegnene på denne i relation til Gråmågen (*Larus hyperboreus hyperboreus* Gunnerus), til hjælp for den, især for ikke-videnskabeligt skolede iagttagere og interessede, ofte vanskelige adskillelse både i den udfarvede dragt og i de yngre aldersstadier. Det må nu betragtes som gyldigt fastslået, at Thayers Måge (*Larus glaucoides thayeri* Brooks) yngler sparsomt i Thuleområdet, hvad man før nok med nogen ret kunde betvivle. Det er godt, at SALOMONSEN nu ikke mere tvivler om, at Atlantisk Lomvie (*Uria aalge aalge* (Pontoppidan)), herunder den såkaldte Ringlomvie (mut. *ringvia*) virkelig yngler i Sermilinaq-fjorden — jeg har altid været overbevist om dette, jfr. det herom p. 380 nøjere anførte. Sørgeligt er det, at antallet af Grønlandsk Havørn (*Haliaeetus abicilla groenlandicus* Brehm) nu næppe overstiger 75 par; det er at håbe, at fredningsbestemmelserne kan ændre dette beklagelige faktum, der allerede i min funktionstid som landsfoged, i tyverne, var genstand for drøftelser i Sydgrønlands Landsråd. Morsomt, at Sjagger (*Turdus pilaris* Linnæus) nu med visshed er konstateret som grønlandsk ynglefugl, ligesom Engpiber (*Anthus pratensis* (Linnæus)) og Hvid Vipstjert (*Motacilla alba alba* Linnæus).

Teksten slutter pp. 561—575 med en systematisk liste over Grønlands fugle, der giver en fuldstændig fortegnelse over alle de arter og underarter af fugle, som med sikkerhed vides at være truffet i landet, ialt 224, og som nok for den kyndige kunde give anledning til en nærmere omtale, hvorfra der dog må afstås; kun skal lige bemærkes, at jeg stadig vil fastholde, at det p. 571 omtalte eksemplar af Østamerikansk Dværgfalk (*Falco columbarius columbarius* Linnæus) virkelig er denne fugl og ikke Skandinavisk Dværgfalk (*Falco columbarius aesalon* Tunstall).

Endelig bringes pp. 577—594 en udmærket, fyldig og udtømmende bibliografi over alle publikationer om grønlandske fugle; den er omhyggeligt udarbejdet og er til megen nytte.

Hvad billedmaterialet angår må man bøje sig i beundring for, hvad her er præsteret. Det er lykkedes GRTZ-JOHANSEN at forelægge et materiale,

der er uovertræffeligt og som tvinger beskueren til tavshed og hyldest. Det er kunstnerisk lige så ægte som ornithologisk værdifuldt. GITZ-JOHANSEN har virkelig formået målbevidst at gennemføre den krævende linie, han fra første færd satte sig, nemlig at give et indtryk af fuglene i de omgivelser, hvori han på sine mange og lange rejser i Grønland har iagttaget dem; fugl og landskab indgår ubestrideligt i en kunstnerisk helhed, der også forenes med ornithologisk nøjagtighed. Det er ikke muligt selv med en lup at finde kverulerende indvendinger — og det må i sig selv være den fornemste kompliment. Det er en udsøgt og helstøbt nydelse at se på tavlerne, og det bliver halsløs gerning at fremhæve et fremfor et andet. Betragt dog rent eksempelvis p. 218 Sandløber ved iskolossen, p. 286 Ismåge med de pastelagtige baggrundsfarver, p. 334 det farvemattede, skønne billede af Sabinemåge, p. 340 den over al måde yndefulde planche af den over havet flyvende Havterne mod den lyse, lette himmel og de sarte grønlig og rødlig isfjælde, der fortoner sig langt ude i synsfeltet. Der er noget monumentalt i det mørkladde billede p. 352 af Nordlig Alk med den ejendommelige, knugende baggrund og det voldsomme vand. Man føler i lige grad genoplevelsens umiddelbare fryd og glæde over den flaksende Tejst p. 384 og monumentaliteten i et billede som det p. 434 af Amerikansk Vandrefalk, der højt fra fjeldafsatsen nyder udsynet over den blanke fjord og det magtfulde bjerglandskab i det fjerne. Og hvor taler ikke p. 478 Grønlandsk Stenpikker umiddelbart til os fra sin skråning ved den isdrivende indfjord, ligesom de to Siskener i det beskedne løvhang. Det er ikke mærkeligt, at der (hvilket vides) foreligger smigrende tilbud til denne fremragende illustratør og ærlige kunstner fra udlandet. Verden ligger ham åben, om han ønsker at reflektere. GITZ-JOHANSEN formåen er åbenbart manifesteret og han har besejret enhver underlødige tvivl selv hos den træge hr. middelmand. Bare nu ikke disse dejlige billeder frister svage sjæle til det bibliofilt laveste af alt: at "slagte" bogen for at hænge plancherne på væggen — man vilde vel til nød forstå det, men aldrig tilgive det. Tekst og billeder er her mesterligt forenede til en enhed, husk det nu!

Sammenfattende kan det da med sandhed hævdes, at der med "Grønlands Fugle" er givet dansk ornithologi og dansk bogverden et værk, der på alle felter taler sit ærefulde sprog; det gælder papir og tryk (F. E. Bording), tekstforfatter og maler, reproduktionsanstalt, forlag og bogbinder.

KNUD OLDENDOW.

JUKKA KOSKIMIES: The life of the swift in relation to the weather (151 pp.). — Annales Acad. Scient. Fennicae, ser. A., IV Biologica, No. 15; Helsinki 1950.

Det er altid særligt tilløkkende at studere dyr som er udsat for helt usædvanlige kår — det være sig fugle eller andre. Den måde "problemerne" er løst giver næsten altid anledning til overraskelse og forundring. Det gælder også Mursejleren (*Apus apus*), og KOSKIMIES' store arbejde tager netop sigte på det usædvanlige i dens biologi, dens afhængighed af de fri luftlags insektiv og derigennem af det skiftende vejr, der kan med-

føre en total svigten af eksistensgrundlaget midt i yngletiden, når det i længere tid falder i med koldt og regnfuldt vejr. Blandt de biologiske forhold, der tjener til at imødegå følgerne heraf, kan nævnes: Ungernes fedme ved normal ernæring (3 uger gamle er deres normale vægt 55—60 g, de voksnes 40—45 g) som, i forbindelse med deres evne til at komme i en dvaletilstand, tillader dem at leve i ugevis uden føde. De gamle, og fremfor alt de eetårige endnu ikke ynglende fugle, kan i dårligt vejr trække helt bort. KOSKIMIES forklarer hvordan de ved at flyve mod vinden kommer om bag lavtrykket, hvor vejret er godt, og anfører imponerende tal for disse sydgående træk midt om sommeren. Mellem 5. og 12. juli 1947 passerede ialt ca. 60.000 mursejlere Øland sydover. Han har også undersøgt fysiologien under hungerdvalen, men desværre er han for sent blevet klar over at hans teknik er helt ubiologisk gennemtænkt, en kalamitet som ikke burde ramme en biolog med nem adgang til at rådføre sig med en autoritet, netop på dette område, som professor PALMGREN. Til trods for at ungerne hver time fik jaget et termometer i kråsen, nåede de i løbet af natten at komme i dyb dvale med temperatur i nærheden af omgivelsernes, et ganske ringe iltforbrug og et minimalt vægttab. Om natten vågnede de nemlig ikke ved forstyrrelsen, hvad de naturligvis gjorde om dagen; hvad vilde det ellers nytte når forældrene endelig kom med føde igen? Ved andre undersøgelser over dvaletilstande hos fugle, som overraskende har vist sig ret udbredt (se Salmonsens Leksikontidskrift 12. jan. 1952, sp. 325—331) har man nøjedes med ganske enkelte orienterende temperaturmålinger og har ellers anvendt stofskiftebestemmelser, som ikke behøver at forstyrre fuglene. Også de vokse Mursejlere kan falde i dvale. Dr. KOSKIMIES' afhandling kan læses med megen udbytte af enhver biologisk interesseret.

F. W. BRÆSTRUP.

SEBASTIAN PFEIFER: Taschenbuch der deutschen Vogelwelt. (354 pp., 20 farvetavler, ca. 250 sort-hvide tegninger og 16 fotografiske tavler). — I forlag hos WALDEMAR KRAMER, Frankfurt a. Main, 1950. Pris: 12 DM.

En kærkommen lille fuglebog på det tyske bogmarked i et nemt lommeformat. Fuglene er indordnet i grupper, der ofte kan forekomme en mærkelige og ubestemte, f. eks. "Havfugle" og "Sonderlinge", til hvilken sidste gruppe henregnes Gøg, Natravn, Hærfugl, Stær, Gærdesmutte, Silkehale og andre; bogen ville have været betydelig lettere at finde ud af, hvis den havde været opbygget efter videnskabelig systematik.

Hver enkelt fugl er omtalt efter følgende skema: Kendetegn, forekomst, redeplads, rede, æg, stemme og føde. Beskrivelserne er gennemgående gode og fyldige og de specielle kendetegn ofte rene plets kud.

Farvetavlerne, der rummer 191 enkelttegninger, er jævnt gode. Fotografierne er glimrende, papiret fint. Derimod er de fleste af de sort-hvide tegninger elendige og ofte direkte misvisende, hvilket er synd for bogen, der ellers ville kunne anbefales enhver ornitholog, begynder som viderekommen.

A. NØRREVANG.

ROLF DIRCKSEN: Vogelvolk auf weiter Reise, Das Wunder des Vogelzuges (191 pp., 93 fotografier, 36 kort og kortskitser). — C. BERTELS-MANN Verlag, Gütersloh, 1951. Pris: 9.80 DM.

En omfattende, populærvidenskabelig fremstilling af fugletrækket, dets mysterier og forsøgene på at opklare disse. Den er bygget på meget omfattende literaturstudier, som det fremgår af henvisningen, der rummer op mod 200 værker.

Afsnit af særlig interesse er kapitlerne om ringmærkningsmetoden og dens historie og endvidere de kapitler, der beskæftiger sig med trækket i almindelighed: Fuglenes træk- og egenhastighed, trækkets højde, trækfuglenes stedbundethed og alder, fuglenes orienteringsevne, årsager til trækket og endelig de tyske "Vogelwarten"s historie.

Trækkets højde har fået et særligt kapitel og omtaler en hel del målinger, foretaget af HEINZ MILDENBERGER under krigen ved hjælp af afstandsmålere fra flakskytsset. Højden lå fra 2150 m for en flok Råger i klart, let diset vejr til 450 m for en flok Viber i skyet vejr. Ved samme lejlighed og med de samme instrumenter måltet også hastigheden i m/sek. og pr. time. Da målingerne var ret få og kun omhandler fem arter, er det umuligt at give nogen generel fremstilling af træk højde- og hastighed, men vejen er nu vist og lignende studier i fremtiden vil uden tvivl kunne give fine resultater. Også andre forsøg med højdemålinger er omtalt, men man savner GUSTAF RUDEBECKS ved Falsterbo og ERIK SINDINGS ved Skagen.

I kapitlet om trækfuglenes orientering omtales såvel gamle som de allernyeste teorier. G. KRAMERS forsøg med Stære 1948 er interessante. De viser, at retningen af Stærenes bevægelser i rundbure i træktiden bestemmes af solens stilling på himlen. (Den forandres, når strålernes retning forandres med et spejl).

Som årsagen til trækdirftens opståen nævnes dagslysets længde og den deraf afhængige hormonudskillelse fra Hypofysen.

I det hele taget en glimrende og absolut anbefalelsesværdig sammenfatning af alt, selv det allernyeste, vedrørende fugletrækket.

A. NØRREVANG.